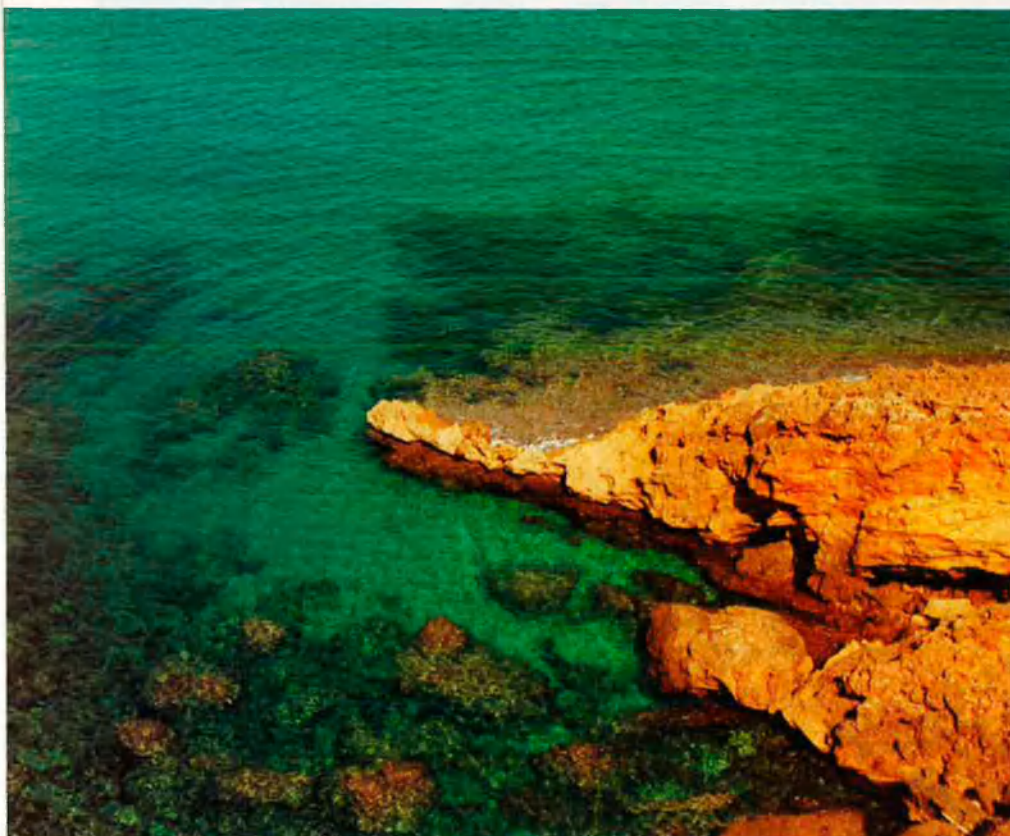
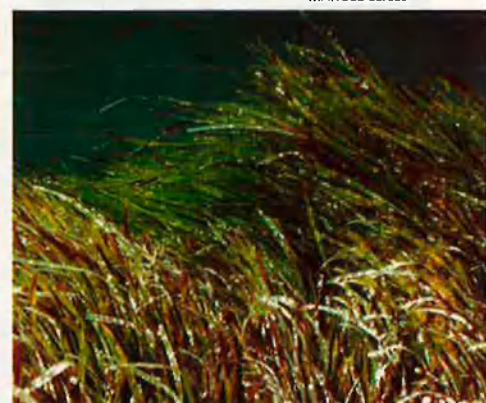

MIQUEL ÀNGEL LIMÓN

MANUEL ELICES

El fons marí de Menorca pateix

L'illa de Menorca continua sent la que millor ha pogut conservar el seu medi ambient de totes les Balears. La puixança del turisme, però, ha comportat una proliferació d'esports submarins. Algunes espècies animals i vegetals veuen perillar ara la seva situació de privilegi.

A les fotografies de dalt es comprova la transparència prodigiosa de les aigües de la platja de l'Arenal d'en Castell, al nord de Menorca.

A sota, a la dreta, una vista d'una praderia de posidònia.

L'illa de Menorca, sotmesa a una densíssima activitat turística, com totes les Balears, té dificultats ambientals que ja ultrapassen el medi terrestre. Van més enllà dels límits de la terra. Els efectes negatius no només afecten avui l'espai terrestre, que és el medi natural de l'espècie humana, ans arriben a mar. Les alteracions dels ecosistemes també es fan notar actualment al fons marí del litoral, on, paradoxalment, el

desenvolupament vital dels éssers humans –el seu instint danyós– és gairebé impossible, si pensam que l'home no pot estar-s'hi més de dos minuts seguits, i encara sense respirar.

Menorca és vista, en particular per la gent de fora, com una illa paradisiàca, o gairebé. Passa per ser, de les Balears, l'illa més ben preservada, la que té una natura que aguanta, més o menys, el sempre molt precari equilibri entre la qua-

litat ambiental i l'acció humana.

Ara, tot i l'admiració objectiva que desperta, la pressió turística –aquesta delerosa pruja de la indústria moderna de l'oci– és tan agressiva que Menorca ja dista molt de ser una mena d'avantsala del paradís terrenal que una certa mala literatura turística s'estesta a repetir enutjosament. Menorca és, açò sí, l'illa manco explotada, la manco "balearitzada", per dir-ho amb el mot precís i eloqüent. Però

no és pas el lloc bucòlic i pur, el model plausible d'harmonia, que molts voldrien, ni de bon tros.

Lluís Cardona, biòleg i membre de la secció de Ciències de l'Institut Menorquí d'Estudis (IME), no creu que s'hagin pas de llançar cries alarmistes. Però, tanmateix, manté el criteri assenyat de no romandre insensibles, o inactius, a uns mínims de cura del medi marí.

"La situació específica dels fons del litoral menorquí és bona" –assegura Cardona–, però no val a badar, perquè hi ha un seguit de punts febles que demanarien una certa reacció normativa de les autoritats per frenar certes degradacions notòries. També caldria fomentar la consciència general de la població en favor de l'ecologia marina.

La proliferació del submarinisme, que es practica amb escasses i dèbils formes de control, i la manca de llotges que permetrien de comptar les extraccions pesqueres són dues de les urgències més premerentes que demana una gestió activa del fons marí de Menorca.

L'oferta d'esports i activitats subaquàtiques s'ha multiplicat enormement en el turisme insular. A l'estiu hi ha legions d'homes i dones embotits en neoprè, amb aletes negres i ulleres hiperbòliques, furejant sota les aigües, a vegades armats amb fusell. Les autoritats a penes si ho poden controlar, i molt manco aplicar-hi sistemes d'inspecció efectiva. I així la riquesa espeleològica –l'abundància fascinant de coves submarines del perímetre coster– ha sofert deterioracions impressionants, sovint irreversibles, degudes a aquests grans badocs –i ignorants– submarins. El professor Manuel Elices Calafat, que fa molts anys que es dedica a la fotografia subaquàtica amb finalitats científiques, diu que s'ha adonat clarament d'aquesta degradació. Les coves són objecte sis-

temàtic d'excursions incontrolades, és a dir, de les agressions d'aficionats irresponsables, que n'arrabassen les estalactites. També la caça submarina és un altre perill considerable, o tantes i tantes formes d'activitat extractiva: per exemple, de corall vermell. "La gent hauria de saber –raona el professor Elices– que trencar un bocí d'estalactita vol dir destruir una formació que ha costat milers d'anys".

Una descripció científica del fons submarí de Menorca hauria de considerar sobretot un factor molt característic: el de la transparència de l'aigua, que resulta prodigiosa, puríssima, exactament cristal·lina. Açò passa, en opinió de Cardona, "perquè a l'illa no hi ha rius". "El vehicle contaminant dels litorals marins són els rius", insis-

teix. Aquesta manca fluvial, diríem, té avantatges, però també inconvenients. La conseqüència favorable és que la llum penetra molt mar endins, fins a nivells insòlits. A Menorca, els ecosistemes d'infralitoral arriben a profunditats de 30 i 35 metres, quan a les costes catalanes o valencianes el límit se situa als 20 metres o, a tot estirar, als 25. Açò significa –adverteix Cardona– que el nostre infralitoral és un 30% més fondo que no el de la resta de la nostra àrea mediterrània". El fet és ben determinant a l'hora de configurar les peculiaritats submarines de Menorca.

Peix, poc. En canvi, l'inconvenient és que, per manca absoluta d'aportació fluvial, les aigües menorquines tenen poc fitoplàncton. És a dir, que hi escasseja el peix. Dit científicament: el mar litoral té poca biomassa de peix. "A Menorca el volum ictiològic és sempre escàs, perquè s'hi donen aigües netes, aigües poc productives". En definitiva, la transparència aquàtica, a banda l'encant líric i estètic que un qualsevol observador hi

A la foto de dalt, una llagosta en una anfractuositat submarina. A sota, a l'esquerra, un serranid (una espècie de vaca) travessa un fons de posidònia; A sota, a la dreta, un exemplar d'anfós. A sota, un exemplar de raor en un fons d'arena.

MANUEL ELICES

A la imatge de dalt, una planta exòtica (asparagopsis armata) que s'introduí accidentalment a Menorca l'any 1926, potser portada per algun vaixell. A sota, un excepcional corall vermell.

puga experimentar, és causa d'una demostrada precarietat biològica –d'una mena d'asèpsia, d'esterilitat notòria.

Però, a l'altre costat d'aquesta situació, resulta que l'extraordinària lluminositat de l'aigua fa de Menorca (i en general del fons marí de les Balears) que s'hi congruïn les millors i més extenses praderies de posidònia oceànica. Es tracta d'una planta monocotiledònia exclusiva de la Mediterrània que fa importants funcions ecològiques. "Les praderies més mediocres de Menorca són tan bones com les més excel·lents del litoral català o valencià, així que el valor de les posidònies menorquines és molt gran", diu Cardona. "Aquestes plantes són importants –continua dient– perquè amplien el fons dur, el fons de roca. Tant creix en sòls d'arena com en sòls de pedra.

Quan creix sobre fons arenós, aquest adquireix una consistència similar al rocós, i açò, en definitiva, té un valor biogeogràfic indubtable". A més, la posidònia té un paper important en l'equilibri dels platjars i fa que l'erosió d'aquests espais es vegi frenat: "Es pot afirmar, és cert, que conserva les platges, tant per l'acció esmorteïdora dels onatges contra els arenals quan rompen sobre la platja, com per la funció de barrera que creen les posidònies mortes que s'acumulen fora mar, damunt l'arena".

Menorca pot dividir-se en dues regions de litoral ben diferenciades: la de tramuntana i la de migjorn. La primera fa una costa de mineralitat dura, de sílices, extraordinàriament retallada, però sense coves, i en la línia de la qual abunden els prims, les lloses, els esculls i moltes formes de niells. Les platges hi són de sorres gruixudes i torrades. A la banda de migjorn, en canvi, la geologia és calcària i, per tant, blanca. Generalment, s'hi obren moltes coves (és el clàssic indret càrstic, que se'n diu), i la línia de costa és de grans penya-segats, i amb cales petites d'arenes finíssimes i blanques que se situen, indefectiblement, al final d'un barranc.

Els reis piscícoles d'aquestes aigües són l'anfós (també conegut per nero), els raors i la llagosta. Totes tres espècies "han desaparegut de les costes mediterrànies, però

aquí encara se'n conserven colònies significatives", assenyala Cardona. El raor, de fet, hi és encara prou abundant, malgrat la pesca sistemàtica a què és sotmès, perquè és considerat "l'estrella de la pesca recreativa". Les captures solen ser tan intenses, i la gent en cerca amb tanta ànsia, que el govern balear, per primera vegada, ha decretat aquest estiu un període de veda.

Canvi climàtic. La transformació ecològica més important de les aigües menorquines, a parer del professor Cardona, té a veure amb un cert canvi climàtic. Puntualitza, tanmateix, que no parla només del canvi que, eventualment, hagi induït l'acció de l'home, amb les seves indústries o agressions contra el medi. La perspectiva de Cardona vol ser més àmplia, i és així que es refereix a l'augment de les temperatures que ha experimentat la nostra latitud després de l'anomenada petita glaciació. En efecte, els científics han definit un període de glaciació menor a Europa que va de final del segle XVI al 1850, any en què es va enregistrar la darrera glaçada del Tàmesi, a Londres. Es tracta d'una llarga època de fred intens, marcada per moltíssims episodis de nevades. A Menorca, per exemple, el primer terç del segle XVIII, John Armstrong, un enginyer anglès que hi residí deu anys, escrivia que hi havia nevat quatre vegades. També, durant l'any 1702, el port de Marsella es va glaçar lleugerament. Aquestes coses són avui excepcionals, verament impensables.

En aquesta perspectiva Cardona considera que les aigües del litoral s'han anat transformant en aigües subtropicals, és a dir, calentes, amb un augment de 3 o 4 graus de mitjana, que no és pas poca cosa. El fet resulta enormement decisiu, perquè ha desencadenat una transformació indiscutible: la pèrdua d'espècies que prefereixen temperatures fredes i l'aparició d'unes altres que s'acomoden millor a les temperatures més càlides. A Menorca hi ha repertori de peixos des del 1730, actualitzat gairebé cada cinquanta anys, i aquestes rela-

cions demostren que n'han desaparegut, per exemple, el verat o l'anfú, que els pescadors capturaven per a esquer. També el llamàntol, que viu en aigües fredes i que fa unes dècades encara es pescava, avui és abso lutament excepcional de trobar-ne cap. Ben altrament, hi han irromput noves espècies de rascles, o l'anomenat peix conill, que s'alimenta d'algues.

Açò no obstant, l'acció humana també hi intervé, en aquest procés de transformacions del medi marí. La llagosta, la peça més preada dels mercats de Menorca, ha estat sobreexplotada. Si fa uns quants anys se'n podia capturar a 15 o 20 metres, ara s'han de calar les xarxes uns 80 metres, pel cap prim. Un fenomen semblant ha passat amb el corall vermell, temps era temps abundantíssim i molt ben pagat. Se'n trobava a fondàries encara abastables –per sobre els 15 metres–, però avui no se'n veu ni per mostra si hom no es cabussa fins a seixanta metres o més.

Però res no resulta tan necessari, tan essencial per a la gestió marina racional, i preventiva si cal, com establir sistemes de control de les extraccions pesqueres, adverteix el professor Cardona. A Menorca mai no hi ha hagut llotges de peix. Açò significa que les autoritats ignoren l'evolució estadística de les captures. Sols tenen la informació oral que reben dels pescadors. Tal volta per açò el govern autonòmic ha creat la primera reserva marina de Menorca, al nord de l'illa, entre la Mola de Fornells i el Cap Gros. Per Cardona, la reserva és ben oportuna, perquè, si més no, actuarà d'eina de gestió pesquera. Ajudarà a millorar el rendiment de les pesqueres i, en definitiva, farà de nucli de repoblació. Continuar sense arbitrar-ne mesures de control, seria tan suïcida com dedicar-se a fer urbanisme, en terra, sense plans parcials ni normes urbanístiques. Així i tot –diguem-ho sincerament–, les destrosses, en aquest cas, són tan terriblement penoses, que haurem d'imaginar què pot acabar passant en mar, tant si l'home s'hi troba limitat per la respiració com si no.

Miquel Àngel Limón

Museu Municipal Joan Abelló

Mollet del Vallès

El fons d'art de la Fundació Municipal Joan Abelló està constituït per més de 5.000 obres, entre les que destaquen un ampli ventall de pintura i escultura catalanes dels segles XIX i XX. Entre els artistes representats hi ha Miró, Dalí, Tàpies, Brossa, Picasso, Ramon Casas, Opisso, Mir, Fortuny, Sorolla, Vayreda, Clara, Gimeno, Guinovart, Saura, Ràfols Casamada, Cuixart, Manolo Hugué, Benlliure, etc..

Exposicions:

La Mirada de l'Artista

Aquesta exposició constitueix la primera presentació del fons artístic de la Fundació Municipal Joan Abelló.

Joan Abelló. Entre la figuració i l'abstracció

Una selecció d'obres representatives de Joan Abelló que expliquen una trajectoria artística.

Museu Municipal Joan Abelló

Berenguer 111, 122. 08100 Mollet del Vallès

Telèfon d'informació: 93 593 80 70

Fax: 93 593 32 75

Horaris:

De dimarts a dissabtes, d'11 h a 14 h i de 16 h a 20 h

Diumenges i festius, d'11 h a 15 h

Dilluns tancat

Museu Abelló
Fundació Municipal d'Art

Ajuntament de Mollet del Vallès